

Sommigen (waartoe ikzelf behoort) zien daarin een zegen.

Anderen achten dat een bedenkelijk verschijnsel. En nu komt de klacht over felheid in de critiek inzonderheid van de zijde van hen, die ik daar het laatste noemde.

Vooraf de Hoofdredacteur van „De Reformatie” heeft het, in dit opzicht, vaak moeten ontgelden.

Nu behoort tot hen, die de felheid en onbroederlijkheid in de polemieken bestrijden, ook Ds Veldkamp van Sneek.

Dat is zijn goed recht.

Alléén, men zou dan mogen verwachten, dat hij zelf in zijn bestrijding van anderen, die felheid, die bitterheid, die onbroederlijkheid in elk geval vermeed.

En nu de werkelijkheid.

Van mijn hand verscheen, een paar weken geleden, een boekje: „Verbond en Belijdenis”.

De bedoeling van den uitgever is, dat dit boekje zal worden uitgereikt aan broeders en zusters ter gelegenheid van hun belijdenis.

Ds Veldkamp heeft dat boekje gerecenseerd. Hij is het met den inhoud van dat geschriftje niet eens. Natuurlijk kan geen mensch hem dat kwalijk nemen.

Maar wat zoo vreemd aandoet, dat is de bitterheid, de felheid, waarmee deze recensie is geschreven.

Ik zal niet ingaan op de aanmerkingen, die Ds Veldkamp maakt op de taal en den diepgang van het boekje; ofschoon daar nog wel iets van zou zijn te zeggen. Alléén, de toon, waarop deze dingen gezegd worden is wel wat eigenaardig bij iemand, die zoo krachtig ijvert voor een anderen geest in den onderlingen strijd.

Maar dat daargelaten.

Ds Veldkamp heeft ten volle het recht de dingen te zien, zooals hij ze ziet.

Wat evenwel niet geoorloofd is, dat is, wat Ds Veldkamp verder doet.

Ik heb geschreven: „Het onderzoek naar de echtheid van zijn geloof, aan de hand van kenmerken, past niet in het kader van het leven uit het Verbond”.

Ds Veldkamp zegt daarvan:

„Dat is natuurlijk mogelijk. Maar het past wel in het kader van het leven in en uit Schrift en Belijdenis”.

In de eerste plaats wil ik opmerken, dat Ds Veldkamp, die blijkbaar zoo gesteld is op zuiverheid van uitdrukking, het hier toch wel wat vreemd doet.

Hij zegt hier: „Het is mogelijk, dat het niet past in het kader van het leven uit het Verbond; maar het past wel in het kader van het leven in en uit Schrift en Belijdenis”.

Maar dat gaat toch niet. Ik dacht, dat het leven uit het Verbond hetzelfde was als het leven in en uit Schrift en Belijdenis. Wat past bij het één, past natuurlijk bij het ander.

Of meent Ds Veldkamp, dat het leven uit het Verbond losgemaakt kan worden van Schrift en Belijdenis?

„In elk geval”, zegt Ds Veldkamp, had Ds van Dijk toch een poging moeten doen om te weerleggen, wat o.a. in den Heidelbergschen Catechismus, de Dordtsche leerregels en de Nederlandsche Geloofsbelijdenis heel anders staat, dan hij het zegt”.

Die eisch nu is onbillijk.

Uit den treure heb ik altijd weer betoogd, dat wat in onze belijdenisschriften over deze dingen staat anders moet verklaard, dan Ds Veldkamp wil. Moet ik dat dan in elk geschrift wéér doen?

Neen, Ds Veldkamp, die mij hier zonder meer

beschuldigt van afwijking van Schrift en Belijdenis, had dat moeten bewijzen.

En ik mag verwachten van Ds Veldkamp, dat hij óf bewijze wat hij zegt, óf terugneme wat hij heeft geschreven.

Ik mag verwachten van Ds Veldkamp, dat hij, al is het maar met één Schriftuurplaats, bewijze, dat de Heilige Schrift den mensch, die twijfelt aan zijn staat, als grond voor zijn zekerheid, wijst naar „kenmerken”.

Ik mag verwachten van Ds Veldkamp, dat hij duidelijk make, dat mijn opvatting over de door hem bedoelde belijdenisuitspraken, onhoudbaar is.

En als hij dat niet kan, dan moet hij terugnemen wat hij schreef.

Het slot van zijn recensie luidt aldus:

„Dit boekje, dat de jonge belijders tegen hun eigen belijdenis ophitst, is 'n groote vergissing. Censeo delendum esse...”

Afgezien van het feit, dat een man, die zóó fel polemiseert, zichzelf het recht, om anderen te vermanen, uit de hand laat glippen, is zulk schrijven ongeoorloofd, wijl het is een publieke aanklacht van afwijking en ketterij, zonder eenig ander bewijs, dan de eenvoudige bewering: „Het gaat in tegen Schrift en Belijdenis”.

Indien Ds Veldkamp met hartstocht had betoogd, zooals ik zelf dat indertijd tegen het boekje van Dr A. Kuiper Jr heb gedaan, dat hij mijn opvatting schadelijk acht voor het leven des geloofs, het ware zijn recht geweest.

Maar ik ontzeg hem het recht om zoo, zonder meer mij aan te klagen van afwijking.

Dat is toch zeker geen geoorloofde polemieken.

D. v. D.

HET BOEK VAN DE WEEK

„Eldert Holler”.

Roman van C. Rijnsdorp. Uitgegeven door Bosch & Keuning N.V., Baarn.

Dit boek is opmerkelijk door conceptie, door kracht van fantasie en stijl. Daar zijn auteur met dit zeer zorgvuldig bewerkt verhaal iets van wezenlijk belang bedoelt te zeggen tot de kinderen van zijn tijd, is de eerste vraag, welke aan de orde komt: Wat is de strekking van den roman?

De beantwoording dezer niet zoo eenvoudige vraag wordt ons eenigermate vergemakkelijkt door den kleinen sleutel dien de uitgever ter beschikking stelden: een beknopte samenvatting van den inhoud, begeleid door eenige fingerwijzingen voor het recht verstaan. Daarnaast heeft Rijnsdorp gelegenheid gevonden in dagbladartikel en lezing deze zijn bedoeling nog dichter bij zijn lezers te brengen.¹⁾ Of het ten gunste van een roman pleit, wanneer hij zichzelf niet verklaart, mag, dit terloops, in twijfel worden getrokken.

Alles wat zich in dit boek afspeelt (de beschikbare ruimte veroorlooft ons niet het verhaal na te vertellen) heeft als middelpunt de Yana-gedachte. Met Holler zou de auteur kunnen zeggen: „Ik zie geen mensen, ik zie Yana alleen”. Holler zelf is de exponent van den nieuwen geest en zijn val is geen geval, maar een reeds lang levende dreigende noodzakelijkheid. Het onpersoonlijke van deze rol — ondanks de gigantische persoonlijkheidskracht welke ze veronderstelt — ligt goed gesymboliseerd

1) Zie het Boekennummer van „De Standaard” van 18 Nov. 1938 en „De Standaard” van 16 Febr. 1939.

in de ontstentenis van een sprekend signalement. Ries, Fanny, Annie en anderen kon men constateren, Holler is het geïncarneerde Yanaïsme-in-opgang. Doch ook de andere figuren zijn in den geest van den auteur secundair, vergeleken bij de Yana-conceptie. Wie ook na herhaalde lezing van het boek van de dragers der handeling weinig levendige indrukken heeft bewaard, bedenke, dat dit met het Yana-gegeven samenhangt.

De oorsprong van deze alvernieuwende beweging ligt in den dorst naar levensvernieuwing van den man Holler, die, zoo juist veertig jaren geworden (het getal is niet op goed geluk af gekozen!), zich vastgelopen weet. Op deze innerlijke losmaking van het oude leven volgt de radicale breuk in den weg van het offer, dat levens- en ontwikkelingswet voor Yana blijkbaar zal: de drank, Fanny, de individuele vrijheid, ten slotte — Holler zelf (74; 259). Evenwijdig hiermede loopt, dat Hollers ondergang straks zal worden voorafgegaan door een bezwijken voor den dorst naar drank (in plaats van schoonheidsdorst) en vleeschelijke erotiek (in de plaats van erotischen schoonheidsdienst).

Waarin manifesteert zich het nieuwe leven dat Yana brengt door middel van dezen herboren man? Uit de lange reeks van samenhangende verschijnselen die zich naar voren dringen doen we een keuze: een mysterieus-intuïtief verstaan en scheppen van kunst; een achterstellen van het voorbedachte, opzettelijke bij het ex tempore, het geïnspireerde; een heel het leven in (immateriële) muziek omscheppende schoonheidscultus; prijsgeving van zichzelf in publieke biecht, weerloosheid en offeren van individuele vrijheid; mystiek contact met andere mensen, verheerlijkt tot collectieve inspiratie; vergeestelijking, Bakhische geestvervoering en geestelijke erotiek²⁾; profetische krachten; een (verwongen) projectie op aarde van eeuwigheidsidealen; een principiële breuk met de oude cultuur, welke vormen als clichés worden gezien. Tegen het Christendom kiest deze beweging aanvankelijk niet partij. Yana zondigt per defectum: het mist een doel. Maar zoo weinig wordt het formeel principe van Yana als anti-christelijk geteekend, dat de christenen in de beweging hier het probleem van het mede-arbeiden zijn Gods in principe vinden opgelost en, na hun uittreden, den nieuwen geest in zich laten na- en doorwerken.

Rijnsdorp zelf — zie den genoemden „sleutel” — acht de Yana-muziek van collectieve inspiratie blijkbaar rijker aan leven dan die welke wij kennen. En vergeten we het niet: „muziek” is de essentie der beweging! Onder de handen der Yanaïsten wordt alle beleving omgelooverd in een „muziek”, waarvan de hoorbare en afschijnsel biedt. Ook zoekt hij, als Holler, in gebrek aan bezieling het karakteristiekum van onzen tijd.³⁾ Hollers brandende schoonheidsdorst is de zijne. Eén, of verwant, zijn ze in hun kritiek op de „dodigheid des geestes” van onze samenleving die ons cultureel „op hongerrantsoen” heeft gesteld. Daardoor kwam de auteur tot een fantasie die gestalte geeft aan zijn schoonheidsverlangen. Van de twee mogelijkheden die zich aanboden, aan te duiden met de woorden Kerk en Wereld, kwam alleen de tweede in aanmerking. De Kerk te tekenen als brengster van schoonheid deed de realiteit te zeer geweld aan!⁴⁾ Zoo is in het ontwerp van den roman de conceptie van de schoonheidsopleving primair. Secundair haar localisatie. En nu komt de auteur te staan voor het probleem: hoe een wereldsche, door den Satan geïnspireerde, samenleving-inschoneheid uit te beelden. Zulk een uitbeelding n.l. die én een ware schoonheidsopleving toont én

2) Zie o.a. pg. 86, 149, 164.

3) „De Standaard” van 16 Febr. 1939.

POPULAIR-WETEN - SCHADDELUKE SCHETSEN

In Kuiper's Ijn.

VII.

Bijzonder duidelijk wordt deze visie op het hart als centrum, als middelpunt des levens, wanneer Dr Kuiper spreekt over de wedergeboorte. Men hoort:

„Ergens in ons inwendig, verborgen gemoed is het centrum van ons wezen, het middelpunt van ons ik, de stamwortel van onze persoonlijkheid. In dat centrum heerscht onze aard, onze geaardheid, onze vorm van zijn en bestaan. Al wat we zijn, werken, spreken, ontvangt van dien aard, van die geaardheid, van die vormende kracht zijn indruk, pool en stempel, zijn karakter en geestelijke kwaliteit.

Nu is van nature dat beheerschend punt in ons, waar die aard van ons wezen troont, gebiedt en heerschappij voert, zondig slecht en goddeloos... Maar nu komt in de wedergeboorte de Heere onze God en werkt in dat beheerschend centrum van ons wezen, op dien stamwortel van ons aanzijn, in dat middelpunt van ons besluitend ik, een wondere daad, waardoor die aard, die geaardheid, die natuur, die soort formeerende kracht in ons

een geheel andere wordt dan ze van te voren was.”⁴⁸⁾

De wedergeboorte — zoo lezen we elders — grijpt plaats „doordien God, de(n) Heilige(n) Geest, die eerst buiten den mensch was, als nu in het verborgenste van het wezen van dezen mensch indringt, zich in gemeenschap stelt met den wortel van zijn wezen, en in dit wezen een innerlijke bezieling indrijft, die hem van dood, dat hij was, levend maakt, om voortaan nimmermeer van hem te scheiden.”

Hoe sterk hier de gedachte van beheerschend centrum domineert blijkt wel uit het volgende. „Juist omdat de wedergeboorte den wortel des levens raakt, strekt ze zich uit over alle deelen van den mensch en over al zijn vermogens. Dit zou niet zoo zijn indien deze deelen en vermogens niet rechtstreeks met den wortel van ons leven in verband stonden; maar dit moet zoo zijn nu alle deelen en vermogens van ons wezen door allerlei vezelen met den wortel van ons leven feitelijk in verband staan.”⁴⁹⁾

48) Dr A. Kuiper, Het werk van den Heiligen Geest, Kampen, J. H. Kok, 1927, p. 402/3.

49) Dr A. Kuiper, E. Voto, III, p. 413. Vgl.: I, 35, 338/9; II, 539. Zeer merkwaardig is, dat Dr Kuiper in de wedergeboorte ook het lichaam betreft. De wedergeboorte bestaat z.l. hierin, dat God een zaad in de ziel inlegt, dat dan opschiet en wortelt tegen de oude natuur in. „En evenzo schied Hij door de wedergeboorte ons ook wel de kiem in van het straks herboren en verheerlijkt lichaam, maar niettemin

Ten slotte nog één uitspraak: „Ook bij den mensch hebt ge te onderscheiden tusschen het middelpunt en tusschen den omtrek van zijn leven. Er is in zijn levensaanzijn een kern, een middelpunt, waarvan alle levensbeweging uitgaat, en er zijn levensbewegingen, die uit het middelpunt, uit die kern haar aandrift of aandrijving ontvangen. Nu grijpt de wedergeboorte niet plaats in dien omtrek, maar in dat middelpunt, in die kern”.

Gelijk men weet hanteert Dr Kuiper zeer, zeer vaak in zijn werken de onderscheiding van „zijn” en „bewustzijn”; of: „bestaan” en „bewustzijn”; of: „zijn” en „denken”. Welnu ook die beide brengt hij met dat door hem geziene centrum des levens in verband, als hij spreekt over de wedergeboorte.

„De wedergeboorte moet juist even diep doordringen als de zonde doordrong, en de zonde heeft niet alleen ons bewustzijn vervalscht, maar ook onze natuur verdorven. Gaat men nu op de spil, op de kern, op het middelpunt van ons menschelijk bestaan terug, zoo moet wel én de kiem van ons aanzijn en natuur, én evenzo de kiem voor ons bewustzijn, in dat middelpunt schuilen. In den omtrek komt niets uit, dan wat werkt uit dat middelpunt. Alzoo ligt én de bron waaruit onze natuur werkt, én de lichtbron waaruit ons bewustzijn opvlamt, in dat ééne middelpunt, en zulks wel in zulk een verhouding, dat het be-

blijft het lichaam nog aan dood en kwaal onderhevig, en ook Gods kinderen komen eenmaal aan hun sterven toe.” E. Voto, II, p. 207. Dit geeft aan zijn visie op een wortel, een centrum van het menschenleven nog sterker relief.

een daarva...
probleem...
machtig ge...
dratuur va...
schijnschoo...
heid is uit...
heid. Het...
geestes.

Dit is m...
een Bileam...
lungs het...
zijn inspira...
kan doen...
treden Chr...
laat drijven...
juist de...
zijns onder...
wordt de...
een andere...
uit Christu...
roeping en...
Doch zoo...
zoo mogen...
komstige...
hun profet...
is bij Holl...
Zie, er...
geest uit de...
zal mobilis...
De Overste...
maar daer...
min 't zij m...
verziende...
juist toont...
auteur. Hi...
droom van...
vervoering...
te materia...
Arcadiërs...
het huis G...
in de beve...
komt zelfs...
„gebrekkig...
Gods, door...
zijde, en z...
staan” (236...
Yana's be...
(236; vgl...
overeen, c...
visioen on...

We wor...
tekening...
werpt: we...
het vader...
weg daarh...
Wanneer...
dat de Arc...
Christelike...
geven en...
desavouee...
opzet van...
tische idee...
verleiding...
zelf toont...
heidsideale...
heerlijkhe...
worden in...
is al heel...
kennen.

Doch m...
kent: een...
Satan zich...
De conc...
en meer, r...

Wust zij...
het bewus...
In dat r...
kende dan...

Bijzonder...
schouwing...
Kuiper on...
gen over...

Daar sp...
„In een pu...
en nog in...
„wortel, v...
punt ligt...
dige in or...
dat er ach...
pelijke br...
men van...
verdeelen...
punt waa...
ontsluit, i...
één brand...
God zel...
expressie...
der religie...
schen”. „...
door den...

50) Dr A...
Vgl. I, p. 25...

51) Dr A...

id signalement
n men conter-
e Yanaisme-in-
en zijn in den
rgeleken bij de
alde lezing van
ndeling weinig
l, bedenke, dat
angt.

vende beweging
uwing van den
aren geworden
gekozen!), zich
lijke losmaking
e breuk in den
twikkelingswet
unny, de indivi-
zelf (74; 259).
liers ondergang
or een bezwij-
(in plaats van
eroliek (in de
dienst).

uwe leven dat
herboren man?
ende verschijn-

doen we een
staan en schep-
an het voorbe-
npore, het ge-
(immaterieele)
dsultus; prijs-
echt, weerloos-
ijheid; mystiek
eerlijkt tot col-
g, Bakchische
k²); profetische
e op aarde van
e breuk met de
liché's worden
deze beweging
digt per defec-
weinig wordt
anti-christelijk
beweging hier
er zijn Gods in
uittreden, den
doorwerken.
den „sleutel“—
ieve inspiratie
welke wij ken-
muziek“ is de
nden der Yana-
rd in een „mu-
schijnsel biedt.
aan bezieling
Holiers bran-
s. Eén, of ver-
„dodigheid des
ons cultureel
Daardoor kwam
e geeft aan zijn
mogelijkheden
iet de woorden
tweede in aan-
brengster van
geweld aan!³
roman de con-
g primair. Se-
comt de auteur
en wereldsche,
samenleving-in-
een uitbeelding
leving toont en

een daarvan uitgaande daemonische verleiding. Dit probleem nu is naar mijn meening den auteur te machtig geworden. Het beteekent dan ook de quadratuur van den cirkel. Satan kan n.l. wel een schijnschoon scheppen, maar de ware schoonheid is uit God. En Yana brengt wezenlijke schoonheid. Het verlost ook de Kerk van banden des geestes.

Dit is mogelijk volgens den auteur: Holier is een Bileam, een Saul, een Judas. Hij is „rakelings langs het Christendom“ heengegaan. Vandaar, dat zijn inspiratie ook vruchten in Christus' wijngaard kan doen rijpen (o.a. bij de uit de beweging getreden Christenen), terwijl hij zelf door Satan zich laat drijven. Evenwel, hier blijkt, als ik goed zie, juist de zwakte van de conceptie. Bileam is zijns ondanks een profeet des Heeren en over Saul wordt de Geest des Heeren vaardig, zoodat hij in een anderen man wordt veranderd, en Judas heeft uit Christus' handen het Apostolaat ontvangen, met roeping en kracht om duivelen uit te werpen. Doch zoo staat het met onze valsche profeten niet; zoo mogen we het evenmin verwachten van toekomstige Holiers. En ware het anders, dan zou hun profetisch spreken zijn uit God. En ook dit is bij Holier niet het geval.

Zie, er ligt niets onwaarschijns in, dat de geest uit de diepte bijzondere gaven van artistiekeit zal mobiliseeren. Hij heeft dit al dikwijls gedaan. De Overste dezer wereld heerscht ook hier. Alleen maar, daemonische inspiratie produceert een 't zij min 't zij meer gedeformeerde schoonheid, een door verziekte aesthetica geïnfecteerde kunst. En dit juist toont Yana niet, naar de bedoeling van den auteur. Hier openbaart zich ware schoonheid. De droom van het Yanahuis, waarin de subtielste vervoering der gemeente en haar leider zich zoekt te materialiseeren, wordt door de uitgetreden Arcadiërs wel prijsgegeven voor de realiteit van het huis Gods. Maar Ries spreekt over dit laatste in de bewoordingen van den ouden droom en komt zelfs tot deze conclusie, dat die droom een „gebreklijke gelijkenis (had) met het Koninkrijk Gods, door Holier benaderd van de aesthetische zijde, en zo wel juist gezien, maar niet verstaan“ (239). Juist zooals Annie's laatste woorden Yana's beelddraak en stijl trouw reproduceeren (236; vgl. 100 en 183). Volkomen stemt hiernede overeen, dat Holier juist bij de Arcadiërs zijn visioen ontvangt van Het Huis.

We worden herinnerd aan de idealiseerende tekening die Augustinus van de „Platonisten“ ontwerpt: wel zien zij van een beboschten bergtop af het vaderland des vredes, ze kunnen slechts den weg daarheen niet vinden. ⁴

Wanneer de auteur niettemin achteraf verklaart, dat de Arcadiërs een fout begingen met een soort Christelijke nabootsing van de Yana-beweging te geven en dan ook geen toekomst hebben ⁵, is dit desavoueren van de Arcadiërs uit den tweeledigen opzet van het boek (in beeld brengen van aesthetische idealen en waarschuwen tegen Satanische verleiding) zeer goed te verstaan. Doch het boek zelf toont ons niet, dat Rijnsdorp Yana's schoonheidsidealisme wraakt. Integendeel: de „eer en heerlijkheid“ der beweging zal binnengedragen worden in het nieuw Jeruzalem. En Holiers stem is al heel moeilijk van Rijnsdorps stem te onderscheiden.

Doch mysticisme (en Yana leeft daaruit) beteekent: een ook aesthetisch bederf. Nergens betoont Satan zich levensvernieuwer.

De conceptie van den roman acht ik om deze, en meer, redenen weinig gelukkig, zijn opvoedende

4) Conf. VII, c. 21.

wustzijn de natuur volgt, en niet de natuur het bewustzijn. ⁶⁰

In dat middelpunt vindt dan de levendmakende daad der wedergeboorte plaats.

...

Bijzonder klaar wordt deze fundamentele beschouwing omtrent 's menschen bestaan door Dr Kuyper ontwikkeld in zijn magistrale Stone-lezingen over „Het Calvinisme“.

Daar spreekt hij ervan, dat het menschenleven „in een punt van ons bewustzijn“ „ongedeeld bleef en nog in zijn eenheid ligt saamgevat“; van een „wortel, waarop alle stengels uitschoten“. Dat punt ligt „in de tegenstelling tusschen al het eindige in ons menschelek leven en het oneindige dat er achter ligt. Daar alleen is de gemeenschappelijke bron, van waaruit de verschillende stroomingen van ons menschelek leven opkomen en zich verdeelen“. In „het diepst van ons gemoed, op het punt waar dit gemoed zich voor den Eeuwige ontsluit, (vallen) alle stralen van ons leven als in één brandpunt samen.“ ⁶¹

God zelf schiep „de eenig wezenlijk religieuze expressie door het semen religionis (zaad der religie — A. K.) alleen in het hart des menschen“. „God zelf maakt den mensch religieus door den sensus divinitatis (gewaardwording van

waarde problematisch. Maar daarmee is niet alles gezegd. Behalve het wat komt ook het hoe voor de beoordeeling in aanmerking.

En dan zal men m.i. moeten constateeren, dat de stijl (om ons hiertoe te beperken) ongemeene qualiteiten verloont, die maken, dat het boek in dit opzicht den lezer kan verrijken. Deze stijl is op veel plaatsen oorspronkelijk, rijk aan plastiek, muzikaal, verrijkt, hoewel van oververfijning niet altijd vrij. Yana's omschrijven van alle geestelijk bezit in „muziek“ heeft hier symbolisch uitdrukking gevonden in een rythme en melodie van niet zelden treffende schoonheid.

Ergens heet het van de nieuwe kunst in haar aanvangsstadium: „(ze) deed geen grote gevoelens uit kooien springen, maar had toch voortdurend iets van het met vingertoppen aanraken van de huid van een levenden panter“ (39). Bij Holier is er sprake van „een bruidsvlucht der gedachten“ (64). Moelijk kon Yana's zoo sterk aan Plato (en Boutsens) herinnerend schoonheidsmysticisme fijner worden aangeduid. Elders: „was het niet veeleer te verwachten, dat na die eerste, korte bloeiperiode de bloesembladjes zouden versnoeien, de bloemen zouden vervallen en verschraken?“ (117). Ries wil niet meer zeggen, dan wat „belegen zielsbezit“ van hemzelf is (120). Jakobs teekent een affiche „dat aan ieder kunstgevoelige een Breitenriaanse stomp voor de borst gaf“ (131). Met felle contrastwerking: „Nauwelijks was de lente begonnen, of ze was al verdisconteerd en banaal gemaakt in krant en radio... Als op een culturele vendu stonden alle stijlen door elkaar. Het groene landschap was met auto's overkropen als met bladluizen. Maar in de kerken schreed de passie onzes Heren voort van statie tot statie, omgeven van vererend commentaar en vermaan, omzongen door oude profetieën“ (168/9). Beeldkeuze, zinsbouw en zinsmelodie werken voortreffelijk samen om de tegenstelling te typeeren tusschen menscheleke banaliteit en goddelijke majesteit.

Het directe domineert. De herfstvlucht lijkt hier niet, maar is „een natte verfdoo“ (217) en de eschdoorns hebben „bladeren van uitgeknijpt bruin pakpapier“. „Een vroeg aangesprongen lichtreclame aan de overkant mengde frambozenlimonade in het Blaakwater.“ (271)

Wie zoo schrijft, blijft niet altijd ver van de onzichtbare grens die loopt tusschen artistiekeit en manier. En wanneer hij dan bovendien nog een aesthetisch mysticisme als Yana brengt het woord geeft, zonder eigen positie daartegenover duidelijk te markeren (misschien zelfs zonder die goed door te denken) wachten over-raffinement en leeg gemaniëerdheid op hun kans. Zoo b.v. als gesproken wordt over „de verblekende poëtische formule, die de nevel soms boven vijfwater schrijft“ (238). Maar de duidelijkste illustratie vindt men vermoedelijk in de flijngesponnen fantasieën van het Yanahuis: „En als het huis leeg was en een gele avond viel, o droom die het bloed uit de wangen jaagt, dan zou er een heilig huiveren zijn. Dan leefde er een geluidloze storm in het huis. Dan reikten zich de sculpturen en trachten te zien naar het midden, wezen elkaar, wekten elkaar op, peinsden, tuurden, of traden luchtig voort in een dierend opgaan naar het midden. Een eeuwige muziek leefde in deze ruimten van buiten naar binnen en omgekeerd, een in- en uitademen van een vergeestelichte architectuur, waarin rumoer en stilte, beweging en rust, ruimte en benauwenis, geest en materie tot één was geworden“ (179). En verder: „...en die vondsten kropen weer bijeen, opdat elke vierkante centimeter bezielde en rijk, vrij en gehoorzaam, verstild en hartstochtelijk, onbezonnen en wijs zou zijn.“ (183).

het Eeuwige — A. K.) die Hij spelen laat op de snaren van zijn hart.“ ⁶²

Sprekend over het intellectueel, het ethisch, het religieus ⁶³ en het aesthetisch leven van den mensch, betoogt Dr Kuyper dat deze levensuitingen van den mensch elk over een eigen sfeer beschikken. „Deze sferen nu loopen evenwijdig en mogen daarom niet de éne uit de andere worden afgeleid. Het is éénzelfde beweging, éénzelfde drang, éénzelfde tinteling in den mystieken wortel van ons aanzijn, die in deze vierderlei vertakking openbaar wordt“. Hij spreekt verder van den „stam van ons leven“, waaruit de takken voortkomen. En de eenheid van conceptie, die er op de vier genoemde terreinen, in de vier genoemde sferen moet en kan bestaan, kan „in het eindige“ alleen „op dit éne punt“ gevonden worden, waar ons leven uit de bron van het Oneindige opwelt. ⁶⁴

Duidelijk blijkt aldus, dat in Kuyper's denken de gedachte aan een „centrum“, een „kern“, een „wortel“, een „middelpunt“, een „stam“ van het menschenleven een groote plaats heeft ingenomen.

Alle menschenleven komt uit dien „wortel“ op. In dien wortel is het van God afgevalen en wordt het uit genade, door een wonder Gods, weer in

52) Idem, p. 39/40.

53) Religie moet hier opgevat worden als aanduidend de bewuste verhouding tusschen God en den mensch. Vgl. p. 66.

54) Idem, p. 135.

Op zulke plaatsen wrekt de onzuiverheid der conceptie zich naar mijn meening in den taalvorm.

Wat evenwel bijzonder in den stijl de aandacht verdient, is het muzikale, speciaal de rhythmiëk. Men leze uit dit oogpunt de boven geciteerde passage over de lente nog eens na. We veroorloven ons nog een paar voorbeelden aan te halen.

Holier gaat met zijn vrienden musiceren. De aanvang van het spel is doodgewoon, zooals men reeds aan het nonchalant aflopend rythme hoort: „Holier zelf moest de woorden voordragen en de maat slaan, dat was wel wat lastig, maar de muziek was nu de hoofdzaak. Zo begonnen ze dan maar“. Maar al spelend komen de musici er in: „ze speelden goed, ze leefden mee“ (U U U U U U U U). Dan, als allen door Holiers bezieling worden aangegrepen, spelen ze „hachelijk vrij, wonderlijk een“ (U U U U U U U U) en dan: „De vaart nam toe, Holier werd bewegelijker, verrukking brak door: een garf van virtuoos wervelende stemmen, doorschetterd van vurige trompettonen, richtte zich op, waukelde en waaierde prachtig uiteen“. (21/2). Men hoort de klanken als een fontein opsputten om, eenmaal het hoogtepunt voorbij, rhythmisch neer te droppelen. (U U U U U U U U). Het ware verleidelijk nog veel meer te citeren, maar we moeten ons beperken. Nog één voorbeeld: men vergelijk eens het veerende, bezielde rythme van de als volgt aanvangende passage op pg. 34: „Het nieuwste avontuur is dat van de geest“ met de donkere, zware muziek waarop de auteur Annie's dichterlijk gebed om den Geest heeft getoonzet: „verzen... dreigend van toon en toch zo geweldig van een donkere vervoering, dat hier geen muziek bij kon gehoord worden, omdat dit zelf rijpe muziek was, die in haar zwaarte opwoog tegen al wat was gezegd“ (52).

We zien in Eldert Holier een niet geslaagd, maar van respectabel kunstenaarschap getuigend boek.

K.

R. J. D.

OPVOEDING EN ONDERWIS

„De grenzen van de bevoegdheid der Overheid.“

Over dit onderwerp werd op de Schoolraadvergadering in de Paaschweek gehandeld. Prof. Rutgers zou er over refereeren, maar deze was verhinderd en werd vervangen door Prof. Waterink.

Eigenlijk is het onderwerp wat beperkter dan boven is geformuleerd. 't Ging namelijk over die bevoegdheid op didactisch gebied. In hoeverre mag de Overheid zich ook bemoeien met het leerplan van de bijzondere school? Deze vraag had zich den laatsten tijd toegespijst, doordat de inspectie in de Noordelijke Hoofdingspectie een leidraad voor enkele vakken had gegeven, die aan de verschillende scholen had toegezonden en besprekingen hield over de daarin aangegeven wenken.

Daartegen waren bezwaren gerezen. Sommigen meenden, dat de inspectie hierin te ver ging. Deze had wel toezicht te oefenen, moest van de opgedane ervaringen wel rapport uitbrengen, maar mocht verder geen initiatief nemen. Dat zou de vrijheid van het onderwijs te veel inperken.

Bij de onderwijsbegroting is deze zaak ook reeds aan de orde gekomen en de Minister maakte duidelijk, dat de taak van de Rijksinspectie toch wel wat verder gaat dan die van zwijgend getuige te zijn.

zijn gemeenschap gebracht. Van uit dien wortel wordt het dus beheerscht.

Aldus maakte Dr Kuyper ernst met het Schriftwoord, dat uit het hart zijn de uitgangen des levens. ⁵⁵

Ook ten aanzien van deze fundamentele visie op den mensch en het menschenleven kon de Wijsbegeerte der wetsidee aan een Kuyperiaansche gedachtenlijn aanknoopen om die verder consequent door te trekken op het veld der wijsgeerige studie.

H.

C. V.

55) Vergelijk hierbij de uitspraken van een tweetal Gereformeerde exegeten.

Eerst van het Oude Testament: „Een ander hart.“ Nu is hart voor Israël niet geheel hetzelfde als voor ons. Israël ziet het zóó. De mensch is een ziel. Deze heeft een zichtbare zijde; wij noemen deze „lichaam“. Ook een onzichtbare zijde; wij noemen deze „ziel“. „Ziel“ in den zin van het O.T. is dus heel wat meer dan bij ons. Wanneer Israël nu die „ziel“ als werkend vermogen wil teekenen, als drang tot actie, dan spreekt het van „hart“. De „ziel“ werkt dus door het „hart“. Wanneer hier derhalve aan Israël een „ander hart“ gegeven wordt, wordt een geheel ander complex van wijsbegeeringen in uitzicht gesteld, zich uitend in een reeks daden.“ Prof. Dr A. Noordzij, Ezechiel, p. 128.

En van het Nieuwe: „Het hart is „het innerlijkste, albeheerschende centrum van ons geheele bestaan, geestelijk en lichamenlijk, naar denken, willen, voelen, handelen in vollen zin“. Prof. Dr S. Greijdanus, Romeinen I, p. 261.

50) Dr A. Kuyper, De Gemeene Gratie, II, p. 212, 213. Vgl. I, p. 255, 407.

51) Dr A. Kuyper, Het Calvinisme 2, p. 14.

„Ook bij den
tusschen het
van zijn leven
een middel-
g uitgaat, en er
uit het middel-
andrijving ont-
e niet plaats in
it, in die kern“.
yper zóór, zóór
ding van „zijn“
bewustzijn“; of:
e beide brengt
rum des levens
wedergeboorte.
ven diep door-
de zonde heeft
lscht, maar ook
it men nu op
elpunt van ons
oet wel en de
en evenzoo de
ddelpunt schui-
dan wat wereld
e bron waaruit
on waaruit ons
middelpunt, en
g, dat het be-

onderhevig, en ook
sterven toe.“ E.
op een wortel, een
relief.